

Apotecaris de les Pitiüses

per Joan Planells Ripoll

Durant l'edat mitjana els apotecaris no es conformaven amb el dret de preparar i vendre medicaments i pretenien també el monopoli de la confecció de candelers i pastissos i de la manipulació de les espècies. L'any 1498 la Universitat d'Eivissa encara determinava que, havent-hi a la vila molts de botiguers "que volen obrar de cera i com no sia llur ofici aqueix, sinó dels apotecaris", en endavant només poguessin treballar la cera i fer candelers els apotecaris Pere Bellver i Joan Martí; que cap botiguer no pogués vendre "matridat, aygo ardent, triaca, masteg, sang de dragó i encens", llevat dels apotecaris, que "negú per lo semblant no gos fer turrans de neguna lley ni neules ni pimentes ni clareya per a vendre" més que els apotecaris Bellver i Martí...

Aquesta regulació de competències degué representar el cant de cigne de les prerrogatives apotecariesques, perquè ja a mitjan segle XVI els noms de Francesc Joan i els seus fills Antoni i Andreu, de Benet Palerm i de Joan Tur "Llucià" se solen esmentar acompanyats de la denominació professional de candelers, cerers, sucres o especiers. La qual cosa sembla demostrar que aleshores les atribucions dels apotecaris contemporanis, Nicolau Galamó, Antoni Corantí, Salvador Figueres, Benet Torroella i Nicolau Damià devien haver quedat reduïdes al camp de les medecines.

Els apotecaris i els candelers-sucres, juntament amb els cirurgians-barbers, formaven un col·lectiu professional que constituïa la capa superior de l'estrat social de mà mitjana. Aquesta preeminència quedava reflectida

en el tractament de mossèn (o mosson), que tots ells rebien en contraposició al simple títol de mestre donat als menestrals, companys seus d'estament. Representant la mà mitjana exerciren el càrrec de jurat tercer els següents apotecaris: Joan Cardona, els anys 1638-39/1642-43/1646-47/1649-50; Joan Carreres Joan, els anys 1648-49/1655-56; Antoni Carreres Ferrer, els anys 1699-1700 i 1700-1701/1715-16 i 1716-17; Sebastià Carreres Ferrer, els anys 1732-1733/1738-1739; Josep Tur Palau "Boto", els anys 1772-1773, i Marc Riquer Joan, els anys 1778-1779/1782-1783.

En aquells temps i fins al segle XIX, la professió d'apotecari no era al terme d'una carrera universitària, com ara. Era un

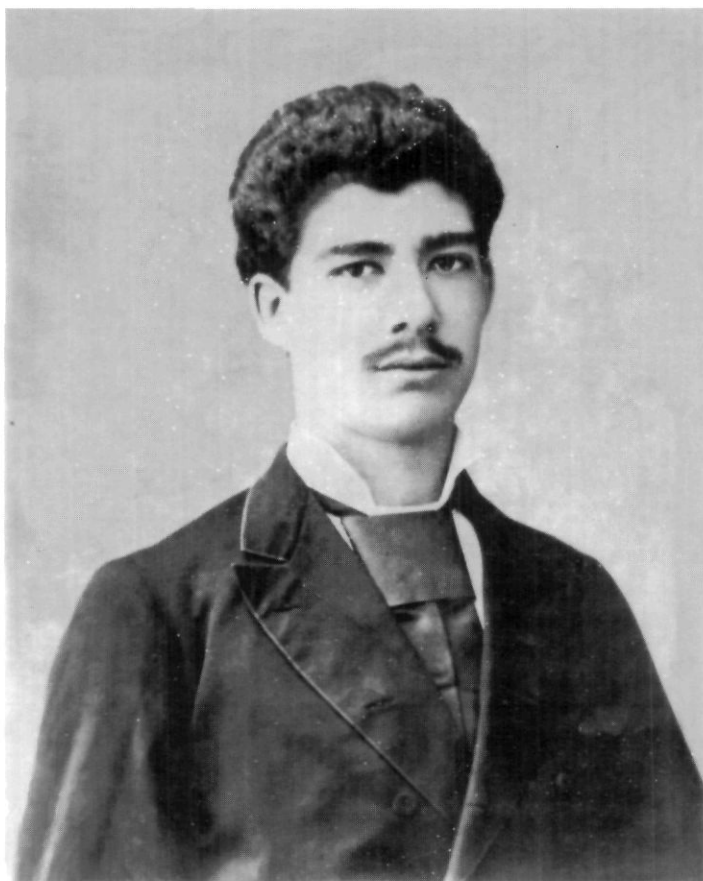
ofici al qual s'accedia després d'un aprenentatge més o menys llarg al costat d'un mestre apotecari i superant finalment un examen davant un tribunal format per apotecaris i metges designats per la Universitat.

Sembla que durant el segle XVI i la primera meitat del XVII hi hagué a Eivissa prou abundància d'apotecaris, alguns d'ells segurament forasters. Normalment n'hi havia tres o quatre en actiu al mateix temps. Això devia ser el nombre adequat perquè l'illa estigués suficientment proveïda de medecines. Però la pesta de 1652, que va deixar Eivissa sense metges, marcà també un punt d'inflexió a la baixa en el nombre dels apotecaris illencs. De tres que n'hi havia quan va començar, tan sols

Casament deshabitat de can Pujole de sa Rota, Sant Agustí. En ell va néixer, a principi del segle XIX, Josep Cardona Ramon, el primer apotecari eivissenc conegut, oriünd de fora vila. (Foto: Joan Marí Cardona.)

Joan
Villangómez
Llombard,
farmacèutic,
en qui,
com a besnét
de l'apotecari
Sebastià
Llombard
Carreres,
conflueixen
les
tradicions
farmaco-
lògiques dels
Carreres
i dels
Llombard.

Joan Cardona, el més vell, va morir durant els mesos de l'epidèmia; però Joan Carreres Joan, que el seguia en edat, morí pocs anys després, el 1656; i només va quedar Francesc Carreres Nicolau, que havia entrat en funcions poc abans del contagi.

Durant vuit anys, Francesc Carreres fou l'únic apotecari d'Eivissa, i fins l'any 1672 cap altre eivissenc no obtindria el títol de mestre en aquesta professió. Els jurats, preocupats per la situació, l'any 1664 contractaren l'apotecari valencià Jeroni Mur, a qui fixaren un salari i lliuraren una botiga financada per la Universitat. Jeroni Mur dugué amb ell un deixeble anomenat Pere Soliva, que l'any 1666, després d'haver aprovat a Eivissa l'examen d'apotecari, es quedà l'apotecaria de la Universitat, mentre que el seu mestre se'n tornava a València. Però la prematura mort de Pere Soliva, aquell mateix any, féu que els jurats renovassin el contracte a Jeroni Mur i oferissin una segona plaça al mallorquí Jaume Cirerol.

Durant uns tretze anys Mur i Cirerol gaudiren de la millor part dels guanys de les medeci-

nes, mentre que Francesc Carreres i Joan Sala —que s'afegí al gremi l'any 1672—, devien lluitar per sobreviure. L'any 1680 Jeroni Mur morí negat, quan Jaume Cirerol feia poc temps que se n'havia anat d'Eivissa. Aleshores Francesc Carreres, al·legant els seus mèrits de l'any del contagi, sol·licità a la Universitat la plaça de Jeroni Mur. Li fou concedida la de Cirerol, amb el pretext que l'altra no era per a fills de la terra, sinó per fer venir apotecaris de fora. Però es veu que no en pogueren fer venir cap, perquè acabaren concedint-la a Joan Sala, amb la meitat del salari que abans pagaven a Mur.

Joan Sala Joan i Francesc Carreres Nicolau moriren respectivament els anys 1685 i 1686, i Eivissa hauria quedat sense cap apotecari, si el mateix any 1686 no hi hagués vingut de Dénia Jordi Planells Salvà, un apotecari d'aquella ciutat, nét d'eivissenc. L'any següent (1687), la Universitat assignà una petita paga i féu un préstec per comprar

Cèsar
Puget
Casuso,
far-
macèutic.

Pageses endiumenjades passegen pels carrers d'Antoni Palau i d'Hanníbal, que constitueixen l'anomenat popularment carrer de ses Farmàcies, en una imatge del llibre *Ibiza y Formentera*, guia gràfica, de Josep Costa Ferrer.

medecines a Francesc Ferrer Soler, que acabava d'aprovar l'examen d'apotecari. Amb ell sembla haver-se acabat el cicle de sequera d'apotecaris que patia l'illa. Uns trenta-cinc anys separen els exàmens de Francesc Carreres Nicolau i de Francesc Ferrer Soler, i durant aquest espai de temps l'únic eivissenc que s'havia fet apotecari era Joan Sala Joan, l'any 1672. Després de Francesc Ferrer, se'n feren Antoni Carreres Ferrer, l'any 1692, i Joan Moranta Guàrdia, devers l'any 1700.

Jordi Planells Salvà (+1695) i el seu germà Joan Francesc regentaren, un darrere l'altre, l'apotecaria de la Universitat de 1686 a 1697; i a partir de 1698 ja la regiren sempre apotecaris eivissencs, el nombre dels quals tornà a establitzar-se als voltants de tres o quatre al mateix temps.

Joan Carreres Joan (+1656), Joan Soler Joan (+1685) i Francesc Ferrer Soler (+1741) foren l'origen d'altres tantes dinasties d'apotecaris, a les quals més tard s'anaren afegint les dels Tur "Boto", dels Valls i dels Llombard. La dels Carreres comprèn sis apotecaris; tres cada una, les dels Sala, Ferrer, Tur "Boto" i Llombard; i dos, la dels Valls. Les tres primeres s'acabaren el segle XVIII, i les altres arribaren fins al segle XIX,

dins el qual també s'iniciaren les dels Calbet, Puget i Tur "Solaies".

Joan Tur Guasc "Boto", nascut l'any 1783, havia aprovat a Eivissa l'examen d'apotecari a l'inici del segle XIX, però l'any 1817, quan ja tenia trenta-tres anys, a Palma va realitzar i aprovar un examen de "farmàcia". Aquesta gradació d'exàmens i la variació de noms revelen que en el temps de Joan "Boto" s'estava produint un canvi en la formació dels especialistes en medicines. En realitat s'estava passant del mètode d'aprenentatge pràctic al costat d'un mestre expert en l'ofici a un sistema d'estudis en col·legis especialitzats, que anaven incorporant als seus plans acadèmics els progressos de la química i la biologia modernes. Aquest procés desembocaria, l'any 1845, a la creació de les dos primeres facultats espanyoles de farmàcia, a les universitats de Madrid i Barcelona. D'aleshores ençà els preparadors de medicaments serien llicenciats en farmàcia.

Des del temps dels antics apotecaris pastissers fins a l'època dels farmacèutics universitaris, al voltant de 120 noms coneguts formen la nòmina de les persones que, a les Pitiüses i al llarg de cinc segles, s'han guanyat o es guanyen la vida subministrant remeis contra les malalties.

De 1498 a 1960¹

- 1498 Pere Bellver
- 1498 Joan Martí
- 1531 Miquel Teravall
- 1535 Nicolau Galamó (?-1540)
- 1542 Salvador Figueres
- 1546 Benet Torroella
- 1550 Antoni Corantí
- 1550 Nicolau Damià (?-1578)
- 1554 Joan Castelló (?-1591), fill de Guillem Castelló, cirurgia barber
- 1564 Joan Balansat
- 1575 Jeroni Garcia (?-1575)
- 1575 Joan Capello
- 1582 Andreu Serra
- 1582 Cosme Lluís
- Francesc Espanyol Torres (1564-1597), fill de Gaspar Espanyol, espardenyer

¹ La data que precedeix els noms del principi de la llista indica el primer any en què s'ha trobat menció de cada un d'ells; i la que va davant els noms compresos entre Francesc Carreres Nicolau (1651) i Sebastià Llombard Carreres (1782) designa l'any en què començaren a exercir la professió. En tots els altres casos, fins a 1960, s'empren com a criteri d'ordenació les dates de naixement o de defunció, indicades entre parèntesi després dels noms. De 1960 a 1997 se segueix l'ordre alfabètic dels primers cognoms.

Joan Ribes Serra (1564-1612), fill de Melcior Ribes Tur, paraire
 Pau Ponç (?-1616)
 Joan Tur Vilasclara (1564-1591), fill de Gregori Tur, paraire
 Jordi Bonet (?-1612)
 Joan Gutiérrez (?-1611)
 Joan Cardona (?-1652)
 Francesc Nicolau Navarro(?-1650), fill de Joan Nicolau, soldat
 Joan Gutiérrez Munyós(?-1615), fill de Joan Gutiérrez, apotecari
 1625 Andreu Tur Sala(?) fill d'Andreu Tur, sucrer
 Hernando Belis Montoya(?-1589-1646)
 Joan Carreres Joan (1602-1656), fill d'Antoni Carreres Guasc, sabater
 1651 Francesc Carreres Nicolau (1627-1686), nebot de

Joan Carreres Joan, apotecari
 1664 Jeroni Mur (?-1680), natural de Dénia
 1665 Pere Soliva (?-1666), natural de Xàbia
 1666 Jaume Cirerol, natural de Mallorca
 1672 Joan Sala Joan (1649-1685), fill de Joan Sala, sabater
 1686 Jordi Planells Salvà (1659-1695), natural de Dénia
 1687 Francesc Ferrer Soler (1666-1741), fill de Joan Ferrer, sabater
 1692 Antoni Carreres Ferrer (1668-1724), fill de Francesc Carreres Nicolau, apotecari
 1695 Joan Francesc Planells Salvà (1660-?), natural de Dénia
 Joan Moranta Guàrdia (?-1737), fill de Pau Moranta, sastre

1710 Francesc Planells Rosselló(?) (?1684-1740), fill de Francesc Planells, sastre
 Joan Ferrer Arabí (1699-?), fill de Francesc Ferrer Soler, apotecari
 1725 Sebastià Carreres Ferrer (1702-1754), fill d'Antoni Carreres Ferrer, apotecari
 Llorenç Sala Moranta (1702-1770), nét de Joan Sala Joan, apotecari
 1728 Vicent Marí Planells (1705-?)
 Pau Llorenç Moranta (1716-?), nebot de Pau Moranta Guàrdia, apotecari
 Josep Tur Palau "Boto" (1718-1776), fill de Joan Tur "Boto", patró
 Miquel Ribes Sala (1721-1754), fill de Miquel Ribes Planells
 1743 Francesc Ferrer Joan (1723-?), fill de Joan Ferrer Arabí, apotecari
 1759 Marc Riquer Joan (1735-?), fill de Josep Riquer Riquer, mariner
 1760 Joan Carreres Taltavull (1734-1776), fill de Sebastià Carreres Ferrer, apotecari
 1762 Antoni Carreres Ferrer (1709-1763), fill d'Antoni Carreres Ferrer, apotecari
 1763 Domingo Tur Tur "Savi" (1737-1782), gendre de Sebastià Carreres Ferrer, apotecari.
 1765 Josep Valls Tur (1741-1825), fill de Josep Valls Blasco, metge
 1766 Vicent Tur Sala "Boto" (1749-?), fill de Josep Tur Palau, apotecari
 1770 Vicent Sala Xareco (1730-?), nebot de Llorenç Sala Moranta, apotecari
 1782 Sebastià Llobard Carreres (1760-1815), nét de Sebastià Carreres Ferrer, apotecari
 Josep Valls Escandell (1768-1811), fill de Josep Valls Tur, apotecari
 Joan Tur Guasc "Boto" (1783-?), fill de Vicent Tur Sala, apotecari
 Llorenç Soler Sala (1785-1845), fill de Llorenç Soler Pujol, mestre d'aixa
 Jaume Guasc Palau (1792-1858), fill de Bernat Guasc Prats, patró
 Ignasi Llobard Valls (1795-?), fill de Sebastià Llobard Carreres, apotecari

Joan Tur Bonet
 "Solaies",
 farmacèutic.

Vicent Tur Bonet "Solaies", farmacèutic.

Joan Calbet Garcia (1804-1852), fill de Bernat Calbet Tur, metge

Josep Cardona Ramon, "Pujolet" (1810-?), fill de Joan Cardona, llaurador Primitivo Llombard Riera (1823-1852), fill d'Ignasi Llombard Valls, apotecari

Emili Sorà Tur (?1829-1900), fill d'Antoni Sorà Tur, hisendat

Bernat Calbet Joan (1829-?), fill de Bernat Calbet Garcia, cirurgia

Joan Calbet Joan (1832-1909)², fill de Bernat Calbet Garcia, cirurgia

Josep Puget Corrons (?1840-1901), fill d'Esteve Puget Ravell, metge

Eusebi Calbet Ramon (1851-1928), fill de Pere Calbet Garcia, hisendat

Joan Villangómez Llombard (1854-1894), fill de Juan Villangómez López, militar Antoni Ràfols Bergós (1857-1930), natural de Barcelona Joan Cardona Ferrer, fill de Josep Cardona Ramon, farmacèutic

Josep Cirer Sala (1871-1935), fill de Josep Cirer Chorat, hisendat

Cèsar Puget Casuso (?1871-1905), fill de Josep Puget Corrons, farmacèutic

Felip Oliver Balmes (1873-?), fill de Lluís Oliver Ribas, hisendat

Joan Tur Bonet "Solaies" (1873-1956), fill de Joan Tur Marquès, advocat

Joan Morales Cirer (1876-?), fill de Josep Morales Ferrer, hisendat

Vicent Tur Bonet "Solaies" (1882-1936), fill de Joan Tur Marquès, advocat

Joan Riera Vich (1888-1957),

fill de Joan Riera, llaurador Mariano Llobet Calbet (1894-1931), fill de Mariano Llobet Tur, hisendat

Cèsar Puget Riquer (1902-1981), fill de Cèsar Puget Casuso, farmacèutic

Bartomeu Marí Marí (1902), fill de Miquel Marí Pol, comerciant

Joan Tur Llobet "Solaies" (1913-1969), fill de Vicent Tur Bonet, farmacèutic

Mª Riera Gabriel (1913-1997), filla de Joan Riera Vich, farmacèutic

Manuel Villangómez Llobet (1916), fill de Joan Villangómez Ferrer, metge

Margarida Ramia de Cap (1925), natural de Castelló.

Antònia Maria Marí Tur (1936), filla de Bartomeu Marí Marí, farmacèutic.

De 1960 a 1997

María Jesús Álvarez Ortís de Zúñiga

Salvador Antich Torres

Esther Estrella Vidiella

Núria Ferrer Ferrer

Bernat Garau Frau

Carmen García Urruchi

Maria Teresa Guiu Ortiz

Catalina Joan Torres

Justo Juan Tur

María José Julve Martínez

Maria López Guasch

Mònica Marí Torres

Miquel Marí Tur

Joan Antoni Marí Tur

Fernando Martín Sánchez

Maria del Carme Mas Bufí

Josep Mayans Ribas

Isabel Mayor Fuster

María Luisa Noguera Vera

Marta Petit Alfós

Antoni Planas Ramia

Cèsar Puget Acebo(+)

Guillem Puget Acebo

Joan Josep Ribas Cardona

Joan Josep Ribas Guasch

Carolina Ripoll Guasch

Julio Rodríguez-Carreño Ruiz

Josepa Soler Vidal

Maria Torres Prats

Joan Torres Quetglas

Catalina Torres Riera

Josepa Torres Torres

Maria del Pilar Torres Torres

Margarida Torres Torres

Joan Tur Viñas

Margarida Vallès Prats

Margarida Villangómez Marí ■

² Ningú no recorda que Joan Calbet Joan hagués set apotecari, però en les inscripcions registrals de les nombroses finques que, residint a Cuba, va comprar a Eivissa, figura sempre com a farmacèutic.